

Περί της Θείας Επιφανείας και Θεοφανείας

Βάσει των ομολόγων έργων του Αρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Θεοφυλάκτου και του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης

Ι. Αρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Θεοφυλάκτου «Περί του Βαπτίσματος του Κυρίου υπό του Προδρόμου και Βαπτιστού Ιωάννου»

Ο μεγάλος και θεόπνευστος ερμηνευτής των τεσσάρων Ιερών Ευαγγελίων (κατά Ματθαίον, Μάρκον, Λουκάν και Ιωάννην) Αρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος ερμηνεύοντας και υπομνηματίζοντας τα σχετικά Ευαγγελικά αποσπάσματα του κατά Μάρκον και του κατά Λουκάν Ευαγγέλιον, τα οποία αναφέρονται στην Βάπτιση του Θεανθρώπου Ιησού Χριστού, θεολογεί και αποκαλύπτει τα κρύφια του σχεδίου της Θείας οικονομίας διά του μυστηρίου του βαπτίσματος που καθιερώνει ο όντως Σωτήρας και λυτρωτής Ιησούς Χριστός.

Ο Αρχιεπίσκοπος Θεοφύλακτος ερμηνεύοντας αρχικώς τα χωρία που αναφέρονται στην βάπτιση του Κυρίου από τον Ευαγγελιστή Μάρκο γράφει:

«Το βάπτισμα του Ιωάννου δεν είχε άφεση Αμαρτιών, αλλά μόνο σε μετάνοια έφερε τους ανθρώπους. Λέγουμε λοιπόν ότι εκήρυσσε βάπτισμα μετανοίας. Και πού οδηγούσε το κήρυγμα της μετάνοιας; Στην άφεση αμαρτιών, δηλαδή στο βάπτισμα του Χριστού, όπου υπάρχει η άφεση των αμαρτιών... Έτσι ο Πρόδρομος εκήρυσσε βάπτισμα μετανοίας για να υποδεχθούν τον Χριστό εκείνοι οι οποίοι θα μετανοήσουν προκειμένου να λάβουν άφεση αμαρτιών. Ο Πρόδρομος λέγει ότι δεν είναι άξιος ούτε και ως παραμικρότερος δούλος αυτού (του Ιησού) να υπάρξει, ούτε και να λύσει το λουρίον με το οποίο (ο Χριστός) δένει τα υποδήματά του... Όλοι όσοι έρχονταν και εβαπτίζονταν υπό του Ιωάννου, ελύοντο από το δέσιμο της αμαρτίας δια της μετανοίας, με το να πιστεύσουν στον Χριστό. Και ενώ ο Ιωάννης έλυε πάντων των άλλων τους ιμάντες, δηλαδή τα λουρία και τα δεσίματα των αμαρτιών, εντούτοις τον ιμάντα, δηλαδή τον λουρίον του Ιησού δεν μπόρεσε να λύσει, διότι δεν ανεύρε ιμάντα, δηλαδή καμιά αμαρτία σ' αυτόν... Ο Ιησούς ούτε για να αφεθούν οι αμαρτίες έρχεται στο βάπτισμα, διότι αμαρτία δεν έκαμε, ούτε για να λάβει πνεύμα... ούτε για να μετανοήσει έρχεται στο βάπτισμα διότι ήταν κατά πολλά μεγαλύτερος και βέλτιστος από τον Βαπτιστή.

Γιατί έρχεται λοιπόν; Όχι για τίποτε άλλο, παρά μόνο για να φανερωθεί υπό του Ιωάννου στον λαό... Επειδή πολλοί συνέτρεχαν και πήγαιναν στον Ιωάννη, ηθέλησε και ο Ιησούς να πορευθεί για να μαρτυρηθεί ενώπιον των πολλών, ποιος είναι, αλλά και για να εκπληρώσει πάσα δικαιοσύνη, δηλαδή όλες τις εντολές του νόμου... Το δε πνεύμα καταβαίνει όχι επειδή το χρειαζόταν ο Χριστός αφού ήταν πάντοτε μαζί του. Αλλά για να μάθεις και εσύ ότι όταν βαπτίζεσαι, έρχεται και σε σένα το Άγιο Πνεύμα...

Επειδή ο Θεός Πατέρας από τους ουρανούς είπε: «Ούτος εστίν ο υιός μου ο αγαπητός» για να μη νομίσουν εκείνοι που άκουγαν ότι περί του Ιωάννου ομιλούσε, γι' αυτό εκατέβη το πνεύμα επί του Ιησού. Σχίζονται και οι ουρανοί για να μάθουμε ότι όταν βαπτιζόμεθα, ανοίγονται και σ' εμάς οι Ουρανοί».

Ο Αρχιεπίσκοπος Θεοφύλακτος ερμηνεύοντας το αντίστοιχο απόσπασμα από το κατά Λουκάν Ευαγγέλιο γράφει: «...Ανοίγεται δε ο ουρανός για να δειχθεί σε εμάς ότι το βάπτισμα ανοίγει σε όλους τον ουρανό, τον οποίο έκλεισε με την παρακοή του ο Αδάμ, κατεβαίνει το πνεύμα το Άγιον στον Ιησού για να μάθουμε και εκ τούτου ότι και σ' εμάς όταν βαπτισθούμε κατεβαίνει το Πανάγιο Πνεύμα. Ο Κύριος δεν είχε χρεία του Παναγίου Πνεύματος... αλλά πάντα για εμάς γίνονται. Και ο ίδιος έγινε απαρχή όλων εκείνων τα οποία επρόκειται να λάβουμε ύστερα εμείς. Έτσι ο Χριστός έγινε πρωτότοκος εν πολλοίς αδελφοίς.

Το Πανάγιο Πνεύμα ως περιστερά κατεβαίνει για να μάθουμε ότι πρέπει και εμείς να είμαστε πράοι και ταπεινοί και καθαροί. Και καθώς στον καιρό του Νώε περιστερά emήνυσε την κατάπαυση της οργής του Θεού, έτσι και εδώ, το Πνεύμα το Άγιο, μας έκαμε διαλλαγή με τον Θεό, ο οποίος προκάλεσε τον κατακλυσμό της αμαρτίας. Ο δε Υιός ακούει παρά του Πατρός από την εξ ουρανού ερχομένη φωνή, δεικνύοντας πως και εμείς, όταν βαπτισθούμε, Υιοί του Θεού γινόμαστε, διότι ο Θεός μας χάρισε την Υιοθεσία.»

II. Γρηγορίου Νύσσης, «Εις την Ημέρα των Φώτων»

Ο δε άγιος Γρηγόριος Νύσσης στην θεόπνευστη και βαθύτατα θεολογική ομιλία του «Εις την Ημέρα των Φώτων» γράφει:

«Γεννήθηκε λοιπόν ο Χριστός πριν από λίγες ημέρες, αυτός που έχει γεννηθεί πριν από κάθε αισθητή και νοητή ουσία. Βαπτίζεται σήμερα από τον Ιωάννη για να αποκαθάρει τον γεμάτο ρύπους άνθρωπο, να φέρει το πνεύμα από τον Ουρανό και ν' ανυψώσει τον άνθρωπο στους ουραμούς, για να σηκωθεί αυτός που έχει πέσει και να ντροπιαστεί εκείνος που τον έριξε, προκειμένου να πραγματοποιήσει ο ίδιος την σωτηρία του ανθρώπου. Γιατί με πολλές προσπάθειες μας επιβουλεύτηκε ο κακούργος, μας σώζει όμως ο δημιουργός μας με την φροντίδα του. Και ο κακούργος και φθονερός, που άνοιξε κατά του γένους των ανθρώπων τον δρόμο της αμαρτίας, βρήκε άξιο όργανο και προκάλυμμα της γνώμης του το φίδι, ο ακάθαρτος εισήλθε στο όμοιό του, αυτός που προτιμούσε τα γήινα και χθόνια κατοίκησε στο ερπετό.

Ο Χριστός όμως που επανορθώνει την κακία εκείνου, αναλαμβάνει τέλειο τον άνθρωπο και σώζει τον άνθρωπο και γίνεται για όλους τύπος και χαρακτήρας, για να αγιάσει την απαρχή κάθε πράξης και να κληρονομήσει στους δούλους του το ζήλο του παραδομένου μυστηρίου βέβαιο και αναμφίβολο. Το βάπτισμα λοιπόν είναι κάθαρση αμαρτιών, άφεση των σφαλμάτων μας, αιτία ανακαινισμού και αναγέννησης, την αναγέννηση όμως να την θεωρήσεις νοητή, όχι ότι τη βλέπουμε με τα μάτια. Γιατί βέβαια δε θα μεταβάλουμε τον γέροντα σε παιδί ούτε το ρυτιδιασμένο ασπρομάλλη σε απαλό νέο, ούτε θα επαναφέρουμε τον άνθρωπο στην κοιλιά της μητέρας του, αλλά εκείνον που έχει σημαδευτεί από τις αμαρτίες και έχει παλιώσει από τις κακές πράξεις, τον επαναφέρουμε με την βασιλική χάρη στην αθωότητα του βρέφους. Όπως δηλαδή το παιδί μόλις γεννηθεί είναι ελεύθερο από εγκλήματα και τιμωρίες, έτσι και το παιδί της αναγέννησης δεν έχει για ποιο κακό ν' απολογηθεί, αφού με βασιλική χάρη έχει απαλλαγεί από τις ευθύνες του. Αυτή βέβαια την ευεργεσία δεν τη χαρίζει το νερό, αλλά η προσταγή του Θεού και η επιφοίτηση του Πνεύματος που φθάνει μυστικά στη δική μας ελευθερία, ενώ το νερό συντελεί στον να φανεί η κάθαρση. Επειδή δηλαδή συνηθίσαμε το σώμα μας που λερώθηκε από λεκέδες και λάσπες να το πλύνουμε με νερό και να το κάνουμε καθαρό, γι' αυτό χρησιμοποιούμε το νερό και στη μυστική αυτή πράξη, για να δηλώσουμε την άωλη λαμπρότητα με το αισθητό στοιχείο...

Ο άνθρωπος είναι σύνθετος και όχι απλός, όπως ακριβώς γνωρίζουμε, και γι' αυτό στο διπλό αυτό σύζευγμα ορίστηκαν για τη θεραπεία του τα συγγενή και όμοια φάρμακα, για το ορατό σώμα το αισθητό νερό και για την αόρατη ψυχή το αφανές πνεύμα, που το καλούμε με πίστη και έρχεται με τρόπο άρρητο... Ευλογεί το σώμα που βαπτίζεται και το νερό που βαπτίζει. Γι' αυτό να μη περιφρονείς το θείο λουτρό ούτε να το εξευτελίσεις σαν κάτι κοινό επειδή χρησιμοποιεί το νερό. Γιατί αυτό που ενεργεί είναι μεγάλο κι από εκείνο γίνονται τα τελούμενα θαυμαστά... αν και το νερό είναι νερό και τίποτε άλλο, ενώ η χάρη από τον Ουρανό το ευλογεί...

Γνωρίζουμε ότι ο κόσμος αποτελείται από τέσσερα στοιχεία...κι αν πρέπει να πω τα ονόματά τους για τους απλούστερους, αυτά είναι η φωτιά και ο αέρας, η γη και το νερό. Ο Θεός λοιπόν και ο Σωτήρας μας ολοκληρώνοντάς την για χάρη μας οικονομία, κατέβηκε στο τέταρτο από αυτά, την γη, για να κάνει την ζωή ν' ανατείλει από εκεί. Εμείς, παραλαμβάνοντας το βάπτισμα για να μιμηθούμε τον Κύριο και Διδάσκαλο και οδηγό μας, δε θαπτόμαστε βέβαια στη γη αλλά ερχόμαστε στο συγγενικό με τη γη στοιχείο, το νερό και σ' εκείνο κρυβόμαστε, όπως ο Σωτήρας στη γη, και αυτό κάνοντάς το τρεις φορές, εξεικονίζουμε με τον εαυτό μας την τριήμερη χάρη της Ανάστασης. Και δεν τα κάνουμε αυτά παίρνοντας το μυστήριο σιωπηλά, αλλά επικαλούμαστε κατ' αυτό τις τρεις άγιες υποστάσεις, στις οποίες πιστέψαμε και στις οποίες ελπίζουμε, από τις οποίες έχουμε και το ότι υπάρχουμε και το ότι θα ζαναζήσουμε...

Τι λέει λοιπόν το παράγγελμα του Κυρίου; «Βαπτίζοντες αυτούς εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος». Γιατί στο όνομα του Πατρός; Επειδή είναι η αρχή των πάντων. Γιατί στο όνομα του Υιού; Επειδή είναι η αρχή των πάντων. Γιατί στο όνομα του Παναγίου Πνεύματος; Επειδή τελειοποιεί τα πάντα. Σκύβουμε λοιπόν το κεφάλι στον Πατέρα για να μας αγιάσει. Σκύβουμε τον αυχένα στον Υιό για να επιτύχουμε το ίδιο. Σκύβουμε και στο Άγιο Πνεύμα για να γίνουμε ό,τι είναι και λέγεται. Δεν υπάρχει διαφορά αγιασμού, ότι τάχα ο Πατέρας αγιάζει περισσότερο, λιγότερο ο Υιός και λιγότερο από τους δύο το Άγιο Πνεύμα... Αλλά και ο Ζαχαρίας πολύ παραστατικά προφητεύει και για τον Ιησού ντυμένο με το ρυπαρό ιμάτιο της δουλικής δικής μας σάρκας. Ξεντύνοντάς τον όμως από το θλιβερό ρούχο, τον ενδύει την καθαρή και λαμπρή στολή, διδάσκοντάς μας με την εικόνα αυτή, ότι όλοι εμείς με το βάπτισμα του Ιησού, αποθέτοντας τις αμαρτίες μας σαν ένδυμα φτωχικό και πολυμπαλωμένο, φορούμε το ιερό και πανέμορφο ένδυμα της παλιγγενεσίας. Εσείς όμως όλοι, όσοι στολίζεσθε με το κόσμημα της παλιγγενεσίας κι έχετε καύχημά σας τον σωτήριο ανακαινισμό σας, δείξτε μου μετά τη μυστική χάρη την αλλαγή των τρόπων σας, και τη διαφορά του στολισμού σας προς το καλύτερο να μου τη γνωρίσετε με την καθαρότητα της ζωής σας. Απ' όσα βέβαια βλέπουν τα μάτια δεν αλλάζει τίποτε και τα σωματικά χαρακτηριστικά παραμένουν αμετάβλητα. Ούτε μεταλλάσσει η διαμόρφωση της ορατής φύσεως, χρειάζεται όμως οπωσδήποτε μια απόδειξη σαφής με την οποία θ' αντιληφθούμε τον νεογέννητο άνθρωπο διακρίνοντας με κάποια φανερά σημάδια τον νέο από τον παλαιό. Αυτά νομίζω είναι οι εκούσιες κινήσεις της ψυχής με τις οποίες χωρίζοντας τον εαυτό της από τις παλιές συνήθειες και βαδίζοντας νεότερο δρόμο ζωής θα διδάξει με σαφήνεια τους γνωστούς της ότι έγινε τελείως διαφορετική απ' ό,τι ήταν, χωρίς να φέρει κανένα γνώρισμα της παλαιάς κακίας της....

Ο πριν από το βάπτισμα άνθρωπος ήταν ακόλαστος, πλεονέκτης, άρπαγας των ξένων πραγμάτων, υβριστής, συκοφάντης κι ό,τι άλλο όμοιο και σύμφωνο μ' αυτά. Ας γίνει τώρα

κόσμιος, φρόνιμος, ακούμενος στα δικά του και μεταδίδοντας από αυτά και στους φτωχούς, φίλος της αλήθειας, που ξέρει να τιμά, να είναι ευπροσήγορος, να κάνει γενικά κάθε αξιέπαινη πράξη. Όπως το σκότος με το φως διαλύεται κι αφανίζεται το σκοτάδι με την επικράτηση του λευκού χρώματος, έτσι και ο παλαιός άνθρωπος αφανίζεται όταν τον στολίσουν τα έργα της δικαιοσύνης... Τέτοια έπρεπε να είναι η αναγέννηση, έτσι να κόπτεται η συνήθεια στην αμαρτία, έτσι να πολιτεύονται οι υιοί του Θεού. Γιατί μετά το βάπτισμα ονομαζόμαστε παιδιά εκείνου και γι' αυτό θα έπρεπε να εξετάσουμε με ακρίβεια τα ιδιώματα του Πατέρα μας, ώστε, πλάθοντας και διαμορφώνοντας τον εαυτό μας προς την ομοιότητα του πατέρα μας, να φαινόμαστε γνήσια παιδιά εκείνου που μας εκάλесе στην κατά χάρη υιοθεσία... Γι' αυτό και μετά το αξίωμα της υιοθεσίας μας επιβουλεύεται και ο διάβολος εντονότερα με ακονισμένο φθονερό μάτι, όταν βλέπει την ομορφιά του νεογέννητου ανθρώπου να σπεύδει στην ουράνια πολιτεία από την οποία εξέπεσε εκείνος. Ξεσηκώνει εναντίον μας πύρινους τους πειρασμούς, επιδιώκοντας να λαφυραγωγήσει και το δεύτερο στολισμό, όπως την προηγούμενη στολή. Όταν όμως αντιληφθούμε τις προσβολές του πρέπει να λέμε στον εαυτό μας τον αποστολικό λόγο: «Όσοι εις Χριστόν εβαπτίσθημεν, εις τον θάνατον αυτού εβαπτίσθημεν». Κι αν γίναμε σύμμορφοι του θανάτου του, είναι νεκρή οπωσδήποτε η αμαρτία, αφού τη διαπέρασε η λόγχη του βαπτίσματος...

Είναι καλό όμως τώρα ν' αποθέσω στον φιλόανθρωπο χορηγό της πελώριας αυτής δωρεάς τον λόγο μου, αντεισφέροντας γι' ανταπόδοση τόσο μεγάλων πραγμάτων ολίγα λόγια μονάχα. Εσύ είσαι Κύριε, αληθινά η καθαρή και αιώνια πηγή της αγαθοσύνης, που δίκαια μας αποστράφηκες, αλλά φιλόανθρωπα μας ελέησες. Συμφιλιώθηκες, μαζί μας και μας ευλόγησες, μας εξόρισες από τον παράδεισο και μας ξανακάλεσες πάλι σ' αυτόν, μας εξέντυσες από των φύλλων της συκής την αταίριαστη κάλυψη και μας φόρεσες ένδυμα πολύτιμο. Άνοιξες το δεσμοτήριο κι άφησες τους καταδικασμένους, μας ράντισες με καθαρό ύδωρ και μας καθάρισες από κάθε ρύπο. Δεν θα ντραπεί πια ο Αδάμ στην πρόσκλησή σου, ούτε θα κρυφτεί στους θάμνους του Παραδείσου από τους ελέγχους της συνείδησής του, ούτε θα γυροφέρει τον Παράδεισο η φλόγινη ρομφαία κάνοντας αδιάβατη την είσοδο σ' αυτούς που πλησιάζουν, αλλά όλα για χάρη μας, εμάς που είμαστε κληρονόμοι της αμαρτίας, μετατράπηκαν σε χαρά. Έγινε βατός ο Παράδεισος και ο ίδιος ουρανός για τον άνθρωπο, ενώθηκε συμφιλιωμένη η εγκόσμια κτίση με την υπερκόσμια κατά της οποίας από παλαιά η πρώτη στασίαζε, και οι άνθρωποι ομονοήσαμε με τους Αγγέλους, αποδίδοντας με ευλάβεια την ίδια μ' εκείνους προσκύνηση στο Θείο.»